

Nikola Tolja IMOTICA KAKVE VIŠE NEMA

Imotica – Dubrovnik: Udruga Imotica-Imotica, 2008., 540 str.

Imotica kakve više nema nova je opsežna knjiga iz pera Nikole Tolje, koja je nastavak prošlogodišnje *Moja Imotica* (Udruga Imotica, Imotica-Dubrovnik, 2007, str 336.), ujedno je zbirka etnološke građe koju je sam autor godinama prikupljao i zapisivao.

Prva knjiga bavi se Imoticom u prostoru, povijesti, vremenu, stanovništvom, rodovima i nadimcima, koristeći matice rođenih, umrlih, vjenčanih. Namijenjena je suseljanim i njihovim potomcima te budućim pokoljenjima. Druga, *Imotica kakve više nema*, popularno je i čitko štivo iako pisano i matičnim govorom, namijenjena je svakomu bez obzira na dob i školovanje.

Nikola Tolja, inače rođeni Imotičanin, diplomirao je studij hrvatskog jezika i jugoslavenske književnosti, te pedagogije, a magistrirao i doktorirao na filologiji u okviru društveno-humanističkih znanosti. Radio je kao učitelj, poslije profesor hrvatskog jezika i pedagogije, bio ravnatelj Osnovne škole u Topolom i Pomorske škole u Dubrovniku.

Oduvijek zaljubljenik rodnog kraja – Imotice, koja je smještena na primorskom kamenjaru na krajnjem sjeverozapadu dubrovačkoga kraja i stoljećima je označavala granicu prema sjevernim susjedima na sjeverozapadu. I danas je selo na samoj granici između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine. Imotički prostor se prostire na petstotinjak hektara. Sa zapada i sjevera dijeli granicu s hercegovačkim selima Dužima i Moševićima, na istoku je selo Topolo, a na jugu Štedrica. Najbliži izlaz u Malostonski zaljev je uvala Bistrina, udaljena oko tri kilometra. Od Dubrovnika je udaljeno sedamdesetak kilometra, a od Metkovića trideset. Selo je sastavljeno od pet zaselaka. Selo je oduvijek bilo škrto naseljeno zbog geografsko-povijesne datosti. Nekad, posebno nakon Drugoga svjetskog rata, zabilježena su brojna iseljavanja u prekomorske zemlje. Danas Imotica broji oko osamdeset stanovnika, uglavnom starije životne dobi.

Knjiga *Imotica kakve više nema* obuhvaća četrnaest poglavlja s brojnim podnaslovima, u kojima se sustavno oslikava i obrazlaže tradicijska kultura. Metodom intervjua starijih mještana te skromnijom uporabom

stručne literature, Nikola Tolja zapisuje gotovo po uzoru na etnografske zbirke s početka dvadesetoga stoljeća koje su rađene prema *Osnovi za sabiranje građe o narodnom životu* Antuna Radića. Opisuje selo kakvo nažalost više ne živi, ali preživljava jedino u zapisu koji je vjerni opis nekadašnjeg teškog života, bogate kulture življenja, te posebno jakih ljudi.

Prvo poglavlje knjige autor je naslovio “*Gospodarstvo*”, s podnaslovom “*Zemljoradnja*”. U njemu potanko opisuje uzgoj tradicionalnih zemljoradničkih kultura. Nastavlja opisom uzgoja *ajvana* (blaga), obrade zemlje, pčelarstvom, branjem ljekovitog bilja, proizvodnjom *klaka* (vapna), sječom drva i lovom. Svi oblici življenja sažeti u ovom poglavlju predočavaju nam život kroz povijest u Imotici. Višestruko hrvanje s prirodom, način preživljavanja, vječna borba čovjeka na šaci zemlje, ali i njegova povezanost s prirodom, vrlo vješto ocrtavaju sudbinu siromašnog kraja u njegovoj zemljopisnopovijesnoj datosti. Borba za goli život imotičkog čovjeka traje gotovo do Domovinskoga rata, kad jenjava, jer mladi ljudi u potrazi za zaposlenjem taj kraj potpuno napuštaju. Sve se svodi na ostanak samo starijih mještana ili povratak rijetkih, koji rodne obiteljske kuće uređuju za povremene dolaske na odmor.

Drugo poglavlje donosi kazivanje o putovanju osnovnih prehrambenih namirnica, a sadrži podnaslov “*Od njive do trpeze*”. Govori o putu kruha, vina, rakije i maslinova ulja do svagdanjeg stola.

U trećem poglavlju knjige autor se bavi tekstilnim rukotvorstvom, u prvome redu načinom dobivanja i obrade vune, koja je bila jedina i najvažnija tekstilna sirovina tog siromašnog područja. Vuna se na različite načine prerađivala i obrađivala, a nakon toga ju je trebalo otkati na tkalačkom stanu kako bi poslužila za odjevne predmete, primjerice narodne nošnje, ali i ostale tekstilne rukotvorine za domaćinstvo.

Kroćenje drva i kamena iduće je poglavlje, a obrađuje se i potanko opisuje načine njihove obrade, posebice grubu i finu obradu drva, ali i oruđa koja su se pritom koristila, s naglaskom na tradicijskim. Starinske mjere i mjerne jedinice te načini mjerenja – danas gotovo iščezli- zapisani su u petom poglavlju. Vrijednost zabilježene nomenklature ili nazivlja izazvat će, vjerujem, znatno zanimanje čitatelja.

Stanovanje i način življenja poglavlje je koje nam oslikava život u kući i uz kućno ognjište; komin je središte tradicijskog života nekadašnje obitelji. Tu su i potpoglavlja o zdrastveno-higijenskim (ne)prilikama te dnevnom ritmu jedne obitelji, sve do podjele posla.

Vrste hrane i način pripremanja sedmo je poglavlje i logičan slijed iza prethodnog, koje nam je govorilo o životu imotičkog čovjeka u kući i oko nje. Tu autor piše o preradi mlijeka, dobivanju brašna i izradi kruha, uzgoju sočiva, zelenog povrća, dobivanju mesa te navodi rijetke, ali i jedine poslastice spravljane na tradicijski način. Starinsko posuđe i pomagala nezaobilazan su inventar imotičke kuće, koja nekoć nije mogla računati na raznovrstan i bogat jelovnik jer je neprestano tražila načina kako uzgojiti dovoljno potrebnih namirnica; tek za preživljavanje.

Osmo poglavlje se opsežno bavi odjećom i obućom i u bližoj i u daljoj prošlosti. Autor bilježi vlastita istraživanja, ali ih dopunjuje i argumentira navodima i prilozima iz dostupne mu literature: učitelja Mate Mojaša, etnologinje Katice Benc Bošković i Svetlane Bajić. Osim narodne nošnje i njezinih varijanti osvrće se i opisuje nakit i ukrase, koji su se u prošlosti nerijetko prenosili u miraz, iz generacije u generaciju. Posebno vrijedan dokument su obiteljske fotografije na kojima se zorno prikazuju muška i ženska narodna nošnja.

O igrama, zabavi djece, mladih i odraslih, posebno muškaraca i žena te kolu *linđu*, autor govori u devetom poglavlju. Posvetio je znatan prostor različitostima i sličnostima navedenih tema. Zanimljivo je prisjetiti se nekadašnjih zabava i sijela koja su se održavala u zimsko doba u kućama, u kominu, uz ognjište.

Na ovo poglavlje nastavljaju se “*Vesele zgode imotičke*”, u kojima autor bilježi tridesetak dogodovština, uglavnom već pokojnih mještana. U njima se zrcali duhovitost, snalažljivost, ali i naivnost. Ove zgode i nezgode nekad su bile svojevrsni televizijski ili radijski program. O njima su ljudi govorili, prepričavali ih, sjećali ih se, ali su ih iz generacije u generaciju i nasmijavale.

O narodnim običajima – životnim i godišnjim – autor piše u sljedećem, dok o vjerovanjima i aguranjima progovara u dvanaestom poglavlju. Usmeno blago zauzelo je zamalo najveći dio knjige. Govori o autorovoj upornosti, dugogodišnjem bilježenju, ali i području njegova posebnog stručnog rada i zanimanja. (Možda bi ovo poglavlje moglo postati posebna tema za neku od idućih knjiga!?)

Posljednje poglavlje knjige bavi se opet jezikom u govoru i pismu. Posebnost izgovora, brojnost poštapalica, stotinjak najčešće rabljenih usporedaba te Rječnik s oko 3500 riječi, vrvi imotičkim osobnostima, koje su danas rijetko bogatstvo.

Posebna vrijednost monografskog izdanja *Imotica kakve više nema* su fotografije i crteži Samira Serhalića, više od 250. One u svakom pogledu dopunjuju i objašnjavaju manje poznate predmete ili bilježe tradicijske predmete, oruđa i alatke prema sjećanju.

Zanimljiv je autorov sluh za ženska pitanja i ženske teme, kojima posebno pristupa u prikazima godišnjih i životnih običaja te o praznovjerju. Autor Nikola Tolja po svojoj istraživačkoj dosljednosti i upornosti ne posustaje pred temama o kojima je teško ili gotovo nemoguće doći do vjerodostojnih podataka. Karakterizira ga smisao za detalje, što je u etnološkoj znanosti itekako važno.

Širina stečenih znanja o tradicijskoj kulturi, znatnim dijelom doživljenih i proživljenih, ne bi ostavljala toliko traga u njihovim zapisima da autor na svakoj stranici monografskog djela ne ostavlja dokaze o saživljenosti s rodnim krajem i ljubav prema njemu; posebnoj toplini i u osjećajima i u istraživačkom dijelu rada. Svuda izvire želja da se zabilježi što više kako bi *Imotica* zauvijek živjela u opisima i zgodama iz prošlosti.

Imotica kakve više nema je i značajan doprinos etnološkoj znanosti; ponajprije zbog svoje specifičnosti, koja se navlastito ogleda u jeziku i načinu govorenja i neobrađenim zapisima tradicijskog života male Imotice na razmeđu Dubrovačkog primorja i južne Hercegovine. Ovo djelo je vrijedan udžbenik za mlade naraštaje, priručnik za folkloriste i etnomuzikologe, koji mogu birati teme u oživljavanju djela tradicijske kulture – običaja, napjeva, kola ili narodnih nošnji. Knjiga je popularno štivo za svakoga koga zanima kultura naroda. Ona je ujedno proživljena priča i svjedočanstvo o ljudima i prirodi u surovim okolnostima; o vječitoj borbi za život, ali i vjeran zapis o načinu življenja malog – nadasve jakog i hrabrog čovjeka.

Lucija Franić Novak